

Provinsie van die
OOS-KAAP
ONDERWYS

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 12

SEPTEMBER 2010

**GEOGRAFIE – EERSTE VRAESTEL
MEMORANDUM**

PUNTE: 300

TYD: 3 ure

Hierdie memorandum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1

1.1	1.1.1	katabaties (2)	
	1.1.2	nag (2)	
	1.1.3	afwaarts (2)	
	1.1.4	sublimasie (2)	
	1.1.5	temperatuurinversie (2)	5x2=(10)
1.2	1.2.1	plato (2)	
	1.2.2	mesa (2)	
	1.2.3	butte/tafelkop (2)	
	1.2.4	krans (2)	
	1.2.5	dongavlake/pediment/pedimentvlakte (2)	5x2=(10)
1.3	1.3.1	Stedelike hitte-eiland – is 'n hitte-eiland bokant 'n warmer sentrale stedelike stadsgebied wat omring word deur koeler voorstede en landelike gebiede. [Konsep] (2)	1x2=(2)
	1.3.2	Die temperatuur by A is hoër as by B. (2)	1x2=(2)
	1.3.3	<ul style="list-style-type: none"> – Daar is baie meer kunsmatige oppervlakke soos beton, staal en teer as in die landelike gebied.(2) – Minder plantegroei as in landelike gebiede (2) – Industriële aktiwiteite maak stede warmer (2) – Weerkaatsing vanaf verskillende oppervlaktes maak dit warmer (2) – Meer stof en industriële besoedeling in stedelike gebiede (2) [Enige DRIE aanvaarbare moontlikhede]	3x2=(6)

1.3.4 A, landelike gebied sal warmer wees en gevolglik meer reën ontvang (2)

Redes:

- Lugdruk sal laer wees by A – lug beweeg van hoogdruk na laagdruk (2)
- Vogtige lug beweeg dus van B na A waar dit sal verhit, styg en wolke vorm wat lei tot neerslag (2)

3x2=(6)

1.4 1.4.1 Daar is 'n warm en 'n koue front (2)

1x2=(2)

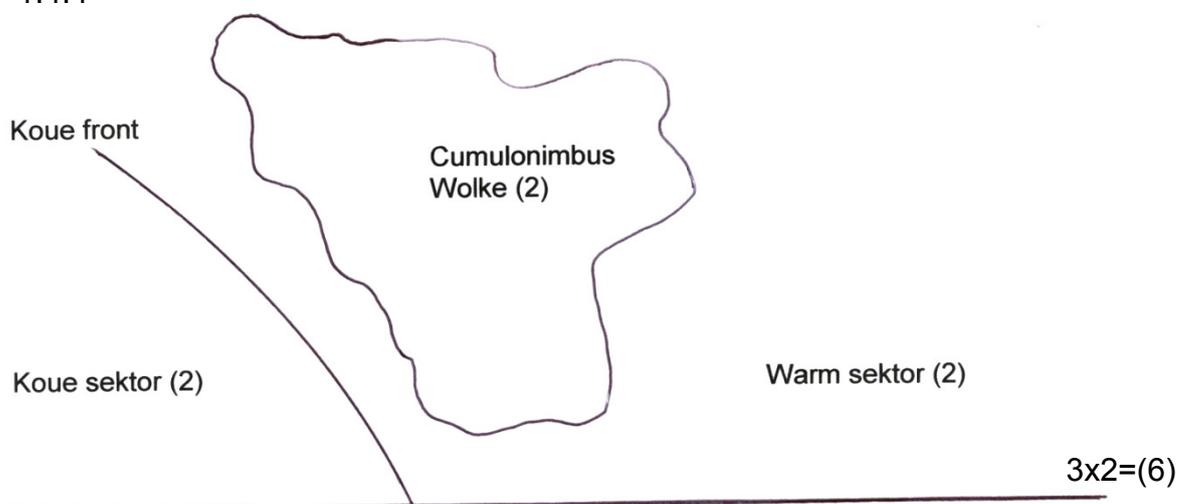
1.4.2 Wes na oos/ooswaarts(2)

1x2=(2)

1.4.3 Vorm deel van die westewindgordel. (2)

1x2=(2)

1.4.4

3x2=(6)

1.4.5 Voordeel

- Sorg vir broodnodige winterreën in die Suidwes-Kaap (2)
- Water word in huise gebruik. (2)
- Water word deur industrieë gebruik (2)
- Water word in landbou gebruik (2)
- Voorsien water in groeitydperk vir plante/vrugte (2)

Nadeel

- Bring baie koue, nat weer – nadelig vir veral informele nedersettings (2)
 - Veroorsaak sterk winde wat baie skade kan aanrig (2)
 - Reënval kan tot vloede lei (2)
- [Enige redelike SES antwoorde. Daar moet egter ten minste EEN nadeel of voordeel wees]

6x2=(12)

1.5	1.5.1	(a) Stroomroof – wanneer 'n meer energieke rivier die loop van 'n ander rivier onderskep (roof) (2) [Konsep]	1x2=(2)
		(b) Verjonging – wanneer 'n rivier se energievlakke toeneem a.g.v. stroomroof, verhoogde afloop of as die gradiënt verander (2) [Konsep]	1x2=(2)
	1.5.2	Abstraksie (2)	1x2=(2)
	1.5.3	Tugelarivier (2)	1x2=(2)
	1.5.4	– Die Tugela-rivier het 'n groter volume water (2) – Die Tugela-rivier het 'n steiler gradiënt as die ander rivier (2) – Die onderliggende gesteentes by die Tugela-rivier is sagter (2) [Enige EEN rede om jou antwoord te substansieer]	1x2=(2)
	1.5.5	Tugela-rivier (2)	1x2=(2)
	1.5.6	Dit sal 'n groter volume water hê (2) Die dreineerbekken sal groter wees (2)	2x2=(4)
1.6	1.6.1	Vloed – wanneer 'n rivier sy walle oorstrom (2) [Konsep]	1x2=(2)
	1.6.2	– Die ongewone hoë neerslag (300 mm in 4 dae) (2) sou vinnig afgeloop het en die rivier baie vinnig bereik het (2) – Die onlangse droogte het egter gesorg vir minder plantegroei (2) wat verantwoordelik was vir die vinnige afloop na die rivier (2) – Die nou dreineerbekken (2) veroorsaak dat afloop die rivier baie vinnig bereik (2) [Enige EEN aanvaarbare rede]	2x2=(4)
	1.6.3	– Die ontwikkeling van nedersettings lei tot minder plantbedekking en meer betonoppervlakke (2) en gevolglik groter afloop (2) – Oorbeweiding verminder die natuurlike plantegroei (2) – meer afloop en gevolglik meer erosie – meer geërodeerde materiaal in die water lei tot 'n laer drakragvlakke van water (2) – Mynbou beskadig plantegroei (2) – meer afloop en erosie – verhoog die slikvlakke – verlaag drakrag van rivier (2) [Enige EEN aanvaarbare rede]	2x2=(4)

- 1.6.4 Hidroloë het bevind dat die afloop hoog was net voor die vloed (2) Hulle het die Plaaslike Owerheid gewaarsku oor die moontlikheid van 'n vloed (2).
[Enige EEN antwoord] 1x2=(2)
- 1.6.5 – Bou nedersettings weg van riviere – eerder droëpunt-nedersettings (2)
– Kanaliseer water weg van die riviere om die trefkrag van die rivier te verminder (2)
– Vang die water in die bolope van die rivier op (2)
– Beheer weiding/wisselweiding om skade te beperk (2)
– Beheer stedelike ontwikkeling – balanseer met groengordels (2)
– Wette wat mynbou reguleer – skade beperk aan natuurlike omgewing (2)
[Aanvaar enige SES aanvaarbare antwoorde] 6x2=(12)
[100]

VRAAG 2

- 2.1 2.1.1 Waar (2)
- 2.1.2 Onwaar (2)
- 2.1.3 Onwaar (2)
- 2.1.4 Onwaar (2)
- 2.1.5 Waar (2) 5x2=(10)
- 2.2 A – Oorspronklike afloop (2)
B – Verdragings tyd (2)
C – Basisvloei (2)
D – Oppervlakafloop (2)
E – Vloedspits (2) 5x2=(10)
- 2.3 2.3.1 Winter (2)
– Temperature is laag (2)
– Koue front affekteer die weer oor die land (2)
– Hoogdrukstelsels oor die binneland (2)
– Die Suid-Atlantiese en Suid-Indiese Hoogdrukstelsels is in hulle noordelike posisie (2)
[Enige EEN aanvaarbare rede] 2x2=(4)
- 2.3.2 Suid-Atlantiese Hoogdrukssel (2) 1x2=(2)

2.3.3

	Durban	Port Nolloth	
Lugtemperatuur	25 °C	16 °C	(2)
Doupunttemperatuur	15 °C	12 °C	(2)
Windspoed	10 knope	20 knope	(2)
Windrigting	NW	SW	(2)
Wolkbedekking	6/8	4/8	(2)
Neerslag	Nul	Nul	(2)

[Enige DRIE vergelykings]

3x2=(6)

2.3.4 Daar vloeï verskillende seestrome – Durban het die warm Mosambiekse seestroom en Port Nolloth die Koue Benguela seestroom (2)

1x2=(2)

2.4

2.4.1 Klimaatsverandering – 'n verandering in die statistiese verspreiding van weer oor 'n tydperk (2)
[Konsep]

1x2=(2)

2.4.2 Die hoofdoelwit was om die 37 geïndustrialiseerde lande van die wêreld sover te kry om 'n bindende kontrak te teken waarin onderneem word om die vrylating van skadelike kweekhuiskasse te verminder (2). Dit sou gedoen word deur:

- Groen ontwikkeling (2)
 - Die gebruik van omgewingsvriendelike brandstof (2)
- [Enige EEN]

2x2=(4)

2.4.3 – Gebruik elektrisiteit spaarsamig – skakel onnodige toestelle af (2)
– Gebruik loodvrye brandstof (2)
– Moenie onnodig bome en ander gewasse afsny nie (2)
– Hergebruik/herwin soveel artikels as moontlik (2)
[Enige DRIE aanvaarbare antwoorde]

3x2=(6)

2.4.4 Trae reaksie van ryk lande:

- Hulle wil ekonomiese kragreus bly deur ekonomiese groei te handhaaf (2)
- Hulle wil ekonomies mededingend bly met ander ryk lande (2)
- Hulle wil die effek van die globale (wêreldwye) ekonomiese resessie verminder (2)
- Hulle wil enige vorm van onstabieleit in hul land stabiliseer (2)

Ontwikkelende lande plaas meer druk op ryk lande as op hulself omdat:

- Kwessies soos globale verwarming as gevolg van kweekhuisgasse arm lande meer skaad as ryk lande (2)
- Ontwikkelde lande minder toegerus is om die effek van klimaatsverandering te hanteer (2)
- Die effek van klimaatsverandering – soos droogtes – het 'n baie groter effek op ontwikkelende lande (2)
- Ontwikkelende lande nie wil ophou ontwikkel nie omdat dit baie belangrik is vir vooruitgang in die lande (2)

[Enige SES redelike antwoorde. Daar moet egter ten minste EEN standpunt van Ontwikkelende lande wees en EEN standpunt van Ontwikkelde lande]

6x2=(12)

2.5	2.5.1	Karoo (2)	1x2=(2)
	2.5.2	H – Krans (2) I – Puinhang (2)	2x2=(4)
	2.5.3	H – die hoofgeomorfologiese aktiwiteit by die krans is erosie (2) terwyl daar by die puinhang (I) gedeelte hoofsaaklik afsetting plaasvind (2)	2x2=(4)
	2.5.4	J is geleidelik en H is baie steil (2) Gevolglik sal daar minder erosie by J wees (2) en meer grond a.g.v. afsetting (2) [Enige TWEE antwoorde]	2x2=(4)
	2.5.5	Cuestas vorm in geïnklineerde rotslae – die landskap het horisontale rotslae (2)	1x2=(2)
2.6	2.6.1	(a) 'n Dreineerbekken is die gebied wat deur 'n rivier en al sy sytakke gedreineer word (2) [Konsep]	1x2=(2)
		(b) 'n Opvangsgebied is die gebied waar reënval of sneeu bydra tot die voorraad water in 'n rivier, akwifer of meer (2) [Konsep]	1x2=(2)
	2.6.2	– Almal het toegang tot water (2) – Ekosisteme in riviere kan gesond bly (2) – Vloede kan beheer word (2) – Volhoubare ontwikkeling word verseker (2) [Enige TWEE aanvaarbare antwoorde]	2x2=(4)

- 2.6.3 – Die storting van afvalstowwe in riviere moet deur wetgewing gereguleer word (2)
 – Ondergrondse waterbronne moet beheer word (2)
 – Die uitwissing van plantegroei moet beheer word (2)
 – Die bou van nuwe damme moet beheer word (2)
 – Mense moet opgevoed word om water spaarsamig te gebruik (2)
 [Enige DRIE aanvaarbare antwoorde] 3x2=(6)
- 2.6.4 – Grondwater word deur menslike aktiwiteite soos mynbou beïnvloed (2)
 – Die beskikbare hoeveelheid water vir riviere word verminder deur boorgate (2)
 – Afloop in landboudistrikte het 'n hoë hoeveelhede soute, insekdoders en minerale in die water wat skadelik kan wees vir 'n water-ekosisteem (2)
 – Water wat onttrek word deur industrieë, myne, vir besproeiing en huishoudelike gebruik verminder die natuurlike habitat van baie dier- en plantlewe asook die kwaliteit van water (2)
 – Belangrike vleilande word drooggelê vir landbou en stortingsterreine wat sodoende die beskikbare watervoorraad vir riviere verminder en vleilande besoedel (2)
 – Ontspanningsaktiwiteite op rivieroewers versteur ekosisteme en veroorsaak besoedeling (2)
 – Massiewe beton- en teeroppervlaktes verminder infiltrasie wat die aflooptyd versnel en sodoende die moontlikheid van vloede verhoog in stedelike gebiede (2)
 [Enige SES redelike antwoorde oor dieselfde standpunt] 6x2=(12)
[100]

VRAAG 3

- 3.1 3.1.1 C (2)
- 3.1.2 E (2)
- 3.1.3 A (2)
- 3.1.4 B (2)
- 3.1.5 D (2) 5x2=(10)

3.2	3.2.1	natuurlike (2)	
	3.2.2	nadeling (2)	
	3.2.3	negatiewe (2)	
	3.2.4	op grondwater en water wat deur die munisipaliteit voorsien is (2)	
	3.2.5	slegs 'n klein persentasie by (2)	5x2=(10)
3.3	3.3.1	Punt waar nedersetting gevestig is (2) [Konsep]	1x2=(2)
	3.3.2	– Grond is vrugbaar (2) – Hoë reënval (2) [Aanvaar enige TWEE aanvaarbare fisiese redes]	2x2=(4)
	3.3.3	– Die melk is 'n bederfbare produk – goed ontwikkelde vervoernetwerk sal verseker dat melk vars bly. (2) – Duur proses om melk koud te hou – laat insetkoste styg (2) [Aanvaar enige TWEE aanvaarbare antwoorde]	2x2=(4)
	3.3.4	– Minder werkseleenthede in landelike gebiede (2) – Mense glo daar is meer werkseleenthede in stedelike gebiede (2) – Talle boere speel bankrot – geforseer om ander beroep te beoefen (2) [Aanvaar enige DRIE aanvaarbare antwoorde]	3x2=(6)
3.4	3.4.1	'n Stedelike profiel is 'n sy-aansig van die stad (2) [Konsep]	1x2=(2)
	3.4.2	– Help met die produksie van suurstof (2) – Mense gebruik dit om te ontspan – vlug van besige lewe in stad (2) – Gebruik vir kantoorparke – rustige omgewing (2) – Veilige hawe vir diere in stad (2) [Aanvaar enige TWEE moontlikhede]	2x2=(4)
	3.4.3	– Verbeter openbare vervoerstelsel – Gautrein / Rea Vaya Bus Rapid Transit System (2) – Saamryklubs – belasting-implikasies (2) – Boetes vir slegs een persoon in die motor (2) – Sinkroniseer robotte (2) – Eenrigting-strate (2) – Buigsame werksure (2) – Maak strate breër (2) [Aanvaar enige TWEE aanvaarbare moontlikhede]	2x2=(4)

- 3.4.4 (a) Wanneer ou vervalde geboue in 'n stad weer nuwe lewe gegee word deur die struktuur te verander of dit te herontwerp – gemoderniseer (2)
[Konsep] 1x2=(2)
- (b) – Skoonmaakaksies en die lewer van beter dienste (2)
– Duld geen sluipslapers en onwettige aktiwiteite nie (2)
– Kulturele projekte – om besighede terug te lok – bv. Newtown (2)
– Inisiatiewe om besighede in die SSK/SSG te begin (2)
– Geleenthede vir hawelose mense om hulle van die straat af te kry – ontwikkel informele markte (2)
– Wettig en reguleer karwagte (2)
– Knap gebou op deur dit skoon te maak en te verbeter (2)
– Groot kantoorblokke word in verblyf omskep (2)
[Enige SES antwoorde. Aanvaar enige SES aanvaarbare inisiatiewe] 6x2=(12)
- 3.5 3.5.1 Kommersieel (2) – produk aan fabriek verkoop – maak wins (2) / Hoeveelheid koeie op plaas (2) / Gebruik moderne toerusting in melkery (masjinerie) (2)
[Aanvaar enige TWEE aanvaarbare moontlikhede] 2x2=(4)
- 3.5.2 – Melk is bederfbaar – moet naby wees om vars te hou (2)
– Duur proses om melk verkoel te hou (2)
– Hou insetkoste so laag as moontlik (2)
[Aanvaar ander moontlikhede] 2x2=(4)
- 3.5.3 – Verskaf werksgeleenthede – lone aan werkers word in ander sektore spandeer (2)
– Koop ander produkte soos bemestingstowwe, chemikalieë en masjinerie aan uit ander sektore (2)
– Produk word in vervaardigingsektor gebruik om ander produkte te vervaardig – waardetoevoeging (2)
– Maak gebruik van ander dienste – vervoer en stoorgeriewe (2)
– Navorsing word gedoen – ontwikkel die bedryf (2)
[Aanvaar enige TWEE aanvaarbare moontlikhede] 2x2=(4)
- 3.5.4 – Verhoog boere se winste (2)
– Verlaag die prys van die produk – verbruikers baat daarby (2)
[Enige EEN – aanvaar ander aanvaarbare antwoorde] 1x2=(2)

	3.5.5	Kaas/botter/room/suurmilk/jogurt (2) [Enige EEN]	1x2=(2)
	3.5.6	– Maak nie van swaar masjinerie gebruik nie (2) – Geraasvlakke laag (2) – Min besoedeling (2) – Nie gevaarlike aktiwiteite (soos met swaar masjinerie) nie (2) [Enige EEN – aanvaar ander aanvaarbare antwoorde]	1x2=(2)
3.6	3.6.1	Verminder armoede (2) en werkloosheid (2)	2x2=(4)
	3.6.2	– Baie werksgeleenthede is geskep met die ontwikkeling van infrastruktuur (2) – Werk beteken geld en verlaag armoede (2)	2x2=(4)
	3.6.3	– Mense het nuwe vaardighede aangeleer tydens die konstruksie van die infrastruktuur (2) – Hierdie vaardighede kan nou aangewend word in ander projekte en in die instandhouding van bestaande infrastruktuur (2)	2x2=(4)
	3.6.4	Voordele – Ekonomiese groei – buitelandse kapitaal hier belê (2) – Ontwikkeling in die streek (2) – Ander lande belê geld in SA (2) – Samewerkingsooreenkomste met ander lande – mense word ontwikkel (2) – Tegnologiese vooruitgang (2) – Samewerking met Wêreld/Afrika verbeter – diplomatieke bande (2) Nadele – Onwettige immigrante – sluikhandel (2) – Onwettige immigrante wat ons mense se werksgeleenthede vat (2) – Gevaar van Xenofobiese aanvalle (2) – Onnodige druk op ons hulpbronne (2) – Onewigtige ontwikkeling van die ekonomiese streke in die land (2) – Misbruik van mag (2) [Enige SES redelike antwoorde. Daar moet egter ten minste EEN voordeel of EEN nadeel wees]	6x2=(12) [100]

VRAAG 4

4.1	4.1.1	C (2)	
	4.1.2	D (2)	
	4.1.3	A (2)	
	4.1.4	E (2)	
	4.1.5	B (2)	5x2=(10)
4.2	4.2.1	A (2)	
	4.2.2	A (2)	
	4.2.3	C (2)	
	4.2.4	A (2)	
	4.2.5	D (2)	5x2=(10)
4.3	4.3.1	Ruit- of roosterpatroon (2)	1x2=(2)
	4.3.2	– Tydrowend (2) – Reghoekige kruisings – ongelukke (2) – Lei maklik tot verkeersknope (2) [Aanvaar enige EEN aanvaarbare antwoord]	1x2=(2)
	4.3.3	– Maklik om uit te lê (2) – Verdwaal nie maklik nie (2) – Goedkoop om paaie te bou (2) [Aanvaar enige EEN aanvaarbare antwoord]	1x2=(2)
	4.3.4	– Sondagsrivier omring die dorp (2) – Slegs toeganklik van een kant (2) – Hooftoegangroetes na die dorp kan gekontroleer word (2) [Aanvaar ander logiese verduidelikings]	2x2=(4)
	4.3.5	– Talle museums en besienswaardighede (2) – Historiese waarde – ou kerke/monumente(2) [Enige EEN]	1x2=(2)
	4.3.6	– Alle toegangstroetes lei na Graaff-Reinet (2) – Verskillende dienste wat aangebied word aan omringende gemeenskap (medies/polisie) (2) – Geleë in landelike Oos-Kaap (2) [Aanvaar enige TWEE logiese redes]	2x2=(4)

4.4	4.4.1	'n Nedersetting wat sonder enige formele beplanning ontwikkel en wat nie oor basiese dienste beskik nie (2) [Konsep]	1x2=(2)
	4.4.2	– Enige tipe straatverkoper (vrugte/groente/koerante/ens.) (2) – Informele winkels/sjebeens (2) – Dagsorgsentrums (2) – Stoorfasiliteite (2) – Telefoondienste (2) [Enige EEN – aanvaar ander voorbeelde]	1x2=(2)
	4.4.3	– Betaal nie belasting nie – waardevolle inkomste verlore (2) – Sektor nie gereguleer nie – uitbuiting (2) – Onwettige aktiwiteite (2) [Aanvaar enige TWEE aanvaarbare antwoorde]	2x2=(4)
	4.4.4	– Lae lone / ongereeld betaling / uitbuiting (2) – Geen byvoordele (medies, ens.) – Geen geriewe – blootgestel aan elemente (2) [Enige TWEE]	2x2=(4)
	4.4.5	– Ontwikkel vaardighede / entrepreneurskap (2) – Werkskepping in die gebied (2) – Ontwikkel infrastruktuur vir die mense (2) – Reguleer bedryf – lone, ens. (2) – Maak mense bewus van veiligheidsmaatreëls (2) – Voorsien mense van mediese dienste (2) – Polisiëring (2) [Aanvaar enige SES logiese antwoorde]	6x2=(12)
4.5	4.5.1	Johannesburg (2)/Pretoria (Hatfield) (2)/O R Tambo Internasionale Lughawe (2)	3x2=(6)
	4.5.2	Mense kan op trein klim by verskillende stasies – dus nie nodig om tot by lughawe te ry nie (2) – minder verkeer by lughawe (2) [Enige TWEE aanvaarbare antwoorde]	2x2=(4)
	4.5.3	– Skaars vaardighede ontwikkel – eie aan stelsel (2) – Internasionale bande gesmee – handel (2) – Nuwe tegnologiese ontwikkeling (2) – Verhoog ons toerismepotesiaal (2) [Aanvaar enige TWEE aanvaarbare moontlikhede]	2x2=(4)
	4.5.4	– Hulle is verbaas oor die omvang van die projek / prestasie (2) – Baie van die tunnels is ondergronds ontwikkel – onder bestaande infrastruktuur (2)	1x2=(2)

4.6	4.6.1	Waar water van een rivierstelsel (dreineerbekken) na 'n ander rivierstelsel (gewoonlik in 'n droë streek) oorgeplaas word (2) [Konsep]	1x2=(2)
	4.6.2	Visrivier (2) en Sondagsrivier (2)	2x2=(4)
	4.6.3	Gariepdam (2)	1x2=(2)
	4.6.4	<ul style="list-style-type: none"> – Oos-Kaap is 'n semi-ariëde streek – min water / lae reënval (2) – Gariepdam deur die Caledonrivier en Oranjerivier gevoed – ontspring in reënryke gebied (Lesotho Hooglande) (2) 	2x2=(4)
	4.6.5	<ul style="list-style-type: none"> – Water is 'n skaars hulpbron in die Oos-Kaap (verspreiding, verdampings-tempo en wisselvalligheid) – die aanvanklike koste was oor die kort termyn hoog – vraag oorskry aanbod (2) – Oor die langer termyn kan water nou op volhoubare wyse aan die mense van die Oos-Kaap voorsien word en word die kostes so gedek (2) – Hierdie projek (bewusmaking) het ook daartoe gelei dat mense water meer spaarsamig gebruik – veral onder boere – dus meer volhoubaar (2) – Die beskikbaarheid van water aan boere in die omgewing van die skema het tot gevolg dat boere meer produseer – beter lone betaal – water meer bekostigbaar (2) – Landbousektor meer lewensvatbaar – help sodoende ook met die herverspreiding van bevolking – meer mense in landelike omgewing van skema – ploeg terug in plaaslike ekonomie (2) – Water ook beskikbaar aan die industriële sektor in die Oos-Kaap – kan groei en bydrae lewer tot plaaslike ekonomie (2) – Help op die lang termyn om die armoedesiklus te verbreek (2) <p>[Enige SES aanvaarbare antwoorde. Aanvaar ander moontlikhede]</p>	6x2=(12)
			[100]